

Київський університет імені Бориса Грінченка
Borys Grinchenko Kyiv University

Київські
історичні студії

Kyiv Historical Studies

2023, № 2(17)

Рік заснування — 2015

Виходить двічі на рік

The year of foundation: 2015

Published twice a year (June, December)

Засновник

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 21908-11808Р (Серія «Історія»),
видане Міністерством юстиції України 23.02.2016 р.

Рік заснування — 2015
Виходить двічі на рік (червень, грудень)

З 2017 р. журнал є фаховим виданням з історичних наук.
Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України
№ 1643 від 28.12.2019 р., Додаток 4, журнал увійшов до ка-
тегорії «Б» Переліку наукових фахових видань України

Журнал індексується в міжнародних
бібліографічних базах European Reference Index
for the Humanities and Social Sciences, Google Scholar,
Index Copernicus, Directory of Open Access Journals,
Ulrich's Periodicals Directory, WorldCat, Dimensions,
Open Ukrainian Citation Index

Журнал підтримує політику відкритого доступу

Рекомендовано Вченою радою Київського університету
імені Бориса Грінченка до опублікування на вебсайті
видання після здійснення видавничої підготовки
(*протокол № 9 від 26.11.2023 р.*)

У журналі публікуються розвідки, присвячені актуаль-
ним проблемам історії, історіографії та джерелознавства, те-
орії та методології історичної науки, а також рецензії на фахо-
ві публікації; перевага надається дослідженням з історичної
урбаністики, насамперед з історії Києва

Журнал має власний вебсайт.
URL: <http://istorstudio.kubg.edu.ua/index.php/journal/index>

ISSN 2524-0757 (Online)
DOI: 10.28925/2524-0757.2023.2

Київські історичні студії

Науковий журнал

2023, № 2 (17)

Липень-грудень

Головний редактор:

Щербак Віталій Олексійович,
доктор історичних наук (Україна).

Заступники головного редактора:

Салата Оксана Олексіївна,
докторка історичних наук (Україна);
Михайловський Віталій Миколайович,
доктор історичних наук (Україна).

Відповідальна секретарка:

Будзар Марина Михайлівна,
кандидатка історичних наук (Україна).

Технічний секретар:

Куцик Руслан Ростиславович,
кандидат історичних наук (Україна).

Редакційна колегія:

Андрєєв Віталій Миколайович,
доктор історичних наук (Україна);
Бачинська Олена Анатоліївна,
докторка історичних наук (Україна);
Бурдо Наталія Борисівна,
кандидатка історичних наук (Україна);
Відейко Михайло Юрійович,
доктор історичних наук (Україна);
Гедьо Анна Володимирівна,
докторка історичних наук (Україна);
Кривошея Ірина Іванівна,
докторка історичних наук (Україна);
Котова Надія Сергіївна,
докторка історичних наук (Україна);
Рассамакін Юрій Якович,
кандидат історичних наук (Україна);
Саган Галина Василівна,
докторка історичних наук (Україна);
Срібняк Ігор Володимирович,
доктор історичних наук (Україна);
Черемісін Олександр Вікторович,
доктор історичних наук (Україна).

Іноземні члени редакційної колегії:

Юсупович Адріан, доктор габлітований
(Республіка Польща);
Садовська Джоанна, докторка габлітована
(Республіка Польща);
Прихода Марек, доктор філософії (Чеська Республіка).

© Автори публікацій, 2023

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

- Кісельов С.* «Історичний нарис народної війни за незалежність Греції...»
Г. Палеолога та М. Сивініса як історіографічне джерело 6
- Кротофіл М., Срібняк І., Яковенко Н.* З історії створення
та діяльності українських таборових організацій
у Вецлярі, Німеччина (1917 — початок 1918 рр.) 13
- Бессонова М., Трюхан Д.* Вплив історичних травм на традиційні підходи
до інтерпретації американської історії в США 22

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

- Щербак В.* Джерела формування козацької старшини в Україні
(друга половина XVI — середина XVII ст.) 32
- Короткий О.* Створення арештантських рот морського відомства
в Херсонській губернії 41
- Соколова Н., Фіалко Н.* Становище студентів-пільговиків
у Харківському університеті в XIX — на початку XX ст. 47
- Драч О.* Формений одяг службовиць жіночих гімназій
у візії начальників закладів Київського навчального округу
(кінець XIX — початок XX ст.) 54
- Бонь О.* Корпоративні та особисті стосунки
у середовищі української літературної інтелігенції 1920-х років. 64
- Чорний О.* Бої за Кривий Ріг і Нікополь
на тлі німецько-радянського протистояння на Дніпрі
восени 1943 — взимку 1944 року 72
- Позднякова І.* Основні форми підвищення кваліфікації
радянських цензорів у другій половині 40-х років XX століття
(за матеріалами Державного архіву Кіровоградської області) 82

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

- Будзар М., Ковальов Є.* Нотатки Марії Грінченко
про арешт Бориса Грінченка 1879 року: текст і контекст 88
- Гуржій І.* Книжкове зібрання Віленської медико-хірургічної академії
у фондах НБУВ: історія формування та сучасний стан 93
- Мищик Ю.* Спомин про Ярослава Дзиру 103

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

- Іванюк О., Білодід Є.* Європейські міста у закордонних студіях Миколи Рігельмана 112
- Безпалько Б.* Формування образу «ворога» у радянських шкільних підручниках
гуманітарного блоку (1930-ті рр.): за матеріалами київських видань 120

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

- Будзар М.* Місто, молодь, час: Самчук Т. Пиво і чорнило.
Як жили київські студенти XIX — початку XX ст. 127

Марина БЕССОНОВА,

доцентка кафедри міжнародних відносин
Факультету права
та міжнародних відносин
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
кандидатка історичних наук, доцентка,
Київ, Україна

e-mail: m.bessonova@kubg.edu.ua; mmbessonm@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1533-775X>

Дмитро ТРЮХАН,

аспірант кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин
Запорізького національного
університету,
Запоріжжя, Україна

e-mail: dmitrytriukhan@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5902-6692>

Maryna BESSONOVA,

Associate Professor of the Department
of International Relations Faculty of Law
and International Relations,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Associate Professor, PhD (History),
Kyiv, Ukraine

Dmytro TRYUKHAN,

PhD Student at the Department
of World History and International Relations,
Zaporizhzhia National University,
Zaporizhzhia, Ukraine

Вплив історичних травм на традиційні підходи до інтерпретації американської історії в США

У публікації висвітлюється вплив історичних травм на колективну пам'ять і формування інтерпретацій національної історії в США. Травматичні події історії Америки в цілому та окремих американських спільнот зокрема істотно вплинули на формування традиційних історичних наративів. Рабство, колоніалізм, порушення прав корінного населення сучасних США відклалися у колективній пам'яті мультикультурного американського суспільства і відбилися на традиційних підходах інтерпретації історії та її висвітленні у шкільних підручниках. Наголошується, що майже століття, від виникнення перших підручників з історії і до середини ХХ ст., травматичні події замовчувалися та подавалися «вибілена» версія минулих подій, зі спотвореною інтерпретацією рабства та інших сумних моментів американської історії. Втім, можна констатувати еволюцію традиційних підходів від замовчування проблемних питань до їх відкритого обговорення, що є проявом усвідомлення історичних травм і колективної роботи над ними, спрямованої на консолідацію американського суспільства.

Ключові слова: історична травма, історичний наратив, історична пам'ять, історія США, підручники.

The Influence of Historical Trauma on Traditional Approaches to the Interpretation of American History in the United States

The publication highlights the impact of historical trauma on collective memory and the formation of interpretations of national history in the United States. The trauma studies is one of the most important and disputable vectors of today's historical researches in the USA. The traumatic events of American history, and especially of its certain communities (such as Afro-Americans, Native Americans), significantly influenced the formation of traditional historical narratives. Slavery, colonialism, violations of the rights of the indigenous population of the modern USA have been postponed in the collective memory of the multicultural American society and reflected on traditional approaches to the interpretation of history and its coverage in school textbooks. Almost a century, from the emergence of the first own history textbooks to the middle of the 20th century, traumatic events were glossed over and a whitewashed version of the past was presented, with a distorted interpretation of slavery and other sad moments in American history. It was discovered that there were many discussions in the American society focused on history interpretations and teaching of history at schools. Both North and South of the USA were

trying to transform main narratives of the American History by their own vision. However, we can state the evolution of traditional approaches: at the beginning of the constructing of own historical narratives such issues as slavery and conquest of the Native Americans were silenced as a problematic issues, but now these issues as well as history of the other social groups (except of dominated narratives about white free men) are essential part of modern narratives. Opened discussion is a manifestation of awareness and collective work on historical traumas which are aimed at the consolidation of American society.

Key words: historical trauma, historical narrative, historical memory, US history, textbooks.

Національний історичний міф зі своїм унікальним пантеоном героїв і антагоністів при-таманний кожній нації та виконує функцію консолідації суспільства. Історичні міфи не існують самі по собі, у відриві від суспільства, а перебувають у межах певного панівного історичного нарративу, сформованого на основі досвіду, історичних травм та історичної пам'яті різних спільнот всередині нації, об'єднуючи їх в єдине ціле зі спільним минулим та спільним переліком травматичних та/або героїчних подій. Утім, як історичні міфи, так й історичні нарративи не є чимось стійким і сталим. Вони, як і суспільства, консолідовані ними, переживають зміни й трансформації, а також заміщення та переосмислення.

Тож актуалізуючись у громадсько-політичному вимірі, переосмислення власної історії проходить на межі між минулим та сучасним, між історичним і політичним, зачіпаючи травматичні події у прагненні адаптувати їх у межах написаної історії або ж, навпаки, переосмислити та переписати історію. Таким чином, саме історична травма як явище на стику історії і пам'яті та місток між минулим і сучасним слугує катализатором подібних процесів.

Означена проблематика певною мірою висвітлена у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Так, одна із груп дослідників окреслює її у царині історичної травми та пов'язаних понять (історична травма, колективна травма, колоніальна травма, міжгенераційна травма тощо). З-поміж вітчизняних авторів слід відзначити праці В. Вовк, О. Волянчук, П. Горностая, В. Додонової, Г. Касьянова, А. Киридон, О. Кісь, С. Сторожук тощо. Розвідки є цінним джерелом для розуміння місця студій пам'яті у просторі сучасних гуманітарних досліджень. Друга група публікацій присвячена вивченню інтерпретацій американської історії, що здебільшого міститься у роботах авторів, які досліджували систему освіти у США, особливості викладання історії та специфіку американських підручників з історії. Роботи М. Братко, О. Ельбрехт, О. Огієнко, В. Покляцької дали змогу виявити загальні виміри проблематики історичної пам'яті, історичної травми, системи освіти США, історії та змістовного наповнення підручників з історії. Однак вплив історичних травм на традиційні інтерпретації американської історії ще є малодослідженим.

Метою статті є аналіз традиційних підходів до інтерпретацій американської історії

під впливом тих історичних травм, які й досі є актуальними для Сполучених Штатів Америки.

Приклад США є унікальним у контексті творення власної історії, позаяк першопочатково «країна без історії» в часи утвердження незалежності від Великої Британії стала країною зі стійкими традиціями власного історієписання та подальшої інтерпретації власної історії. Утверджений перелік героїчних подій, як-от дата незалежності 4 липня 1776 р. та День ухвалення Конституції 17 вересня 1787 р., а також пантеон героїв в особах батьків-засновників і патріотів надовго утвердились як фактор консолідації американців. Усталені національні міфи серйозно похитнулись під час Громадянської війни 1861–1865 рр., втім, у майже незмінному (проте доповненому впливом аболіціонізму та періоду Реконструкції) вигляді дістались періоду Руху боротьби за громадянські права 1960-х років. Означені кінцем епохи сегрегації (започаткованої у період та продовженої періодом дії «законів Джима Кроу») зміни розширили перелік раніше утверджених подій, фактів та героїв. Утім, закладені наслідками Громадянської війни та епохою законодавчо легітимізованої сегрегації щодо афроамериканців суперечності аж ніяк не можна вважати вичерпаними й дотепер. Так, наскрізно через американську історію проходять теми рабства, античорного расизму та сегрегації, а також їхнього впливу на соціокультурне та політичне буття афроамериканців. Не можна оминати стороною й історичну травму корінного населення Америки.

Треба зазначити, що вживання дефініції «травма» у Сполучених Штатах Америки неухильно зростає протягом останніх десятиліть. Окрім власне наукової та політичної сфер, цей термін широко вживається у публічному дискурсі. Так, пошукові запити у Google за останні 19 років демонструють зростання кількості пошуків зі словом «травма», з піками у 2021, 2022 та на початку 2023 років (Trauma). Поняття *травма*, як *суто наукова дефініція*, поступово увійшло до широкого вжитку. Психолог Мельбурнського університету Нік Хаслам визначає це не просто як термінологічну примху, а як постійне розширення значення терміна у психіатрії та культурі в цілому (Haslam N., 2016). Так, терміни «історична травма», «культурна травма», «колективна травма», «міжгенераційна травма» у Сполучених Штатах використовувались, головним чином,

у галузі психології, але поступово були запозичені соціологами, істориками тощо.

Основа для виникнення досліджень, присвячених історичній травмі, у Сполучених Штатах було закладено у 60-ті роки ХХ ст. Ці розвідки ґрунтувались на вивченні травматичного досвіду емігрантів, що пережили Голокост, та американців японського походження, розміщених у таборах інтернації після Другої світової війни (Martinez M., 2018). Додаткову актуалізацію вивчення травми у США отримало внаслідок рухів за громадянські права та права жінок у 60–70-х роках ХХ ст. Важливою віхою на цьому шляху також стала війна у В'єтнамі та численні психологічні травми, отримані ветеранами війни. Ці події надовго закріпились у колективній пам'яті американців саме як травматичні. Наприкінці ХХ ст. вивчення питання травми та розвиток студій травми призвели до оформлення цілого спектра термінів для характеристики явищ, що були у центрі досліджень, які, головним чином, фокусувалися на таких вимірах, як «геноцид», «поневолення» та «війна».

Настільки широкий спектр понять на означення травматичного досвіду внаслідок історичних подій може свідчити, з одного боку, про широку міждисциплінарність у дослідженні концепції «історичної травми», з іншого, про вкрай розмите значення цього терміна в науковому середовищі, що створює розбіжності у його трактуванні. Варто звернути увагу на те, що найбільш широко вживаним є саме поняття «історична травма», розроблене у 90-х роках ХХ ст. доцентом кафедри психіатрії університету Нью-Мексико Марією Еллоу Хорс Брейв Харт. Вона визначала «історичну травму» як «кумулятивне емоційне та психологічне поранення протягом життя і протягом поколінь, що впливає з масової групової травми» (Brave Heart M., 2011. P. 283). Американська дослідниця університету Вашингтону Тереза Еванс-Кембелл характеризує «історичну травму» як колективну травму, що завдана на основі ідентичності, етнічної приналежності або релігійного походження (Evans-Campbell T., 2008. P. 320).

Термін «історична травма», окрім широкого розповсюдження у дослідженнях, присвячених Голокосту, головним чином стосується вивчення травматичного досвіду спільнот корінних американців та афроамериканців. Завдяки численним дослідженням Марії Еллоу Хорс Брейв Харт, Джой ДеГруй та Бонні й Едуардо Дюран асоціації з терміном «історична травма» міцно закріпились у контексті вивчення спільнот корінних американців. Дослідники запропонували поняття «історично невіршеного горя» та «рани душі» на означення історичної травми, що пережили громади американських індіанців. Зокрема, дослідники Бонні та Едуардо Дюран наводять

точку зору корінних американців, що описують історичну травму як «рану душі, що переживається до рівня буття» (Duran E., Duran B., 1995. P. 20).

Таке порівняння не випадкове, адже внаслідок політики США щодо корінного населення йому загрожувала втрата ідентичності. Для американських індіанців подіями, які спровокували формування такої травми, стали: примусові виселення автохтонного населення; наведення у християнську віру; примусові заходи у галузі освіти тощо. Прикладом можна навести пропозицію генерала армії Річарда Генрі Пратта щодо утворення поза межами резервацій шкіл-інтернатів, в яких діти корінних народів, вилучені з їхнього корінного контексту та занурені в англomовне середовище, мали асимілюватися протягом покоління (Blakemore E., 2021). Своєрідним гаслом цієї ідеї був вираз Пратта «убий індіанця і врятуй людину». У цьому вислові розкривається мета таких шкіл: «вбити індіанця» в учнях, а натомість прищепити їм культурні цінності білих поселенців (Blakemore E., 2021). Основним же джерелом «історично невіршеного горя» є втрата священних земель (Brave Heart M., 1998. P. 62). Акт про виселення індіанців від 1830 р. заклав основи для відриву від традиційного способу життя та замість рівноцінного обміну землями між корінними племенами й федеральним урядом США посприяв їхній асиміляції та переселенню до резервацій.

Травматичні події, усвідомлені через багато років, довгий час оминалися у викладанні історії та підручниках з історії у школах. Саме шкільні підручники є важливим джерелом, що віддзеркалює традиційні наративи, які замовчують історичну травму або, навпаки, розповідають про неї. Саме через них відбувається формування цілісного світогляду та самоідентифікації.

Так, для більшості американців базовий шкільний курс з американської історії залишається єдиним систематизованим викладанням історії США, та, як стверджували автори одного з підручників початку ХХ ст. Чарльз Бьорд і Вільям Беглі, доступною основою для формування громадян (Beard C. & Bagley W, 1920. P.v). Те, як учні вивчають історію в школі, як правило, справляє враження, що може залишитися в них на все життя. Саме підручники з історії містять та транслюють домінуючі підходи, формують і закріплюють традиції в інтерпретації історії. Цілком погоджуємося із твердженням Робіна Ліндлі, що історія визначає націю та її бачення майбутнього (Lindley R., 2010).

Важливу роль освіти та грамотності у формуванні нації усвідомлювали вже перші колоністи. Так, загальновідомим є факт першого законодавчого закріплення у Массачусетсі у 1647 р. вимоги засновувати школи, які мали утримуватися

локальними спільнотами, якщо у місті мешкає 50 та більше родин із дітьми (Carleton D., 2009). У колоніальній Америці освіта часто була пов'язана з релігією, основні тексти для дітей колоністів були присвячені релігії та моралі, а підручники завозилися з метрополії.

Після Війни за незалежність імпорту шкільних книжок припинився, тож постала потреба створювати свої. Першим американським підручником історії вважається «Рання американська історія» Ноя Вебстера (1841), яку деякі сучасні дослідники кваліфікують як «націоналістичну та моралізаторську» (Lindley R., 2010).

У другій половині XIX ст. помітною стає наявність різних інтерпретацій американської історії у шкільних підручниках. Так, ще до Громадянської війни (1861–1865 рр.) більшість підручників, які публікувалися у північних штатах, на думку мешканців південних штатів неправильно відображали «особливий» південний інститут (а саме — рабство), що сприймалося як помилкове висвітлення історії, напади на культуру та традиції Півдня (Lindley R., 2010).

Після Громадянської війни, з 1870-х до 1910-х років, у південних штатах була розроблена загальнодержавна політика впровадження підручників, зміст яких перевірявся на предмет відповідних місцевим традиціям інтерпретаціям історії та культури Півдня. Специфіка полягала у тому, що більшість видавництв, які друкували підручники для Півдня, розташовувалися на Півночі, що ставало причиною конфліктів. Частими ставали погрози розірвати контракти на друк книжок, якщо видавці не погодяться зробити зміни до текстів. Як розповідає професорка Чара Бохан, аби зберегти свій бізнес, видавці з Півночі почали адаптувати історичні книжки, щоб заспокоїти споживачів з Півдня, власне, видаючи окрему версію історії Громадянської війни для цих штатів (Bohan C., 2021).

Варто назвати і такий фактор 1890-х років, як запит з боку ветеранів Громадянської війни з обох сторін на створення шкільного підручника, який би об'єднав націю, зводячи до мінімуму відмінності в історичних оповідях. Для ветеранів Конфедерації, яка зазнала поразки, примирення означало возз'єднання білих через регіональні межі, одночасно відкидаючи рівність усіх громадян і сильний центральний уряд, який би відповідав на нехтування громадянськими правами з боку південних штатів. Тому, реагуючи на вимоги ринку південних штатів, основні видавці підручників мінімізували обговорення рабства та подій, пов'язаних зі знущаннями над афроамериканцями (наприклад, відома розправа Конфедерації над чорношкірими військовополоненими у Форт-Піллоу, штат Теннессі, та історія участі афроамериканських солдат у Громадянській війні) (Lindley R., 2010).

Це стало предметом спеціального дослідження вчених Університету штату Джорджія, які простежили еволюцію вмісту підручників з історії в період з 1870 по 1920 рр. та дійшли висновку, що «південні» варіації розповідей про події Громадянської війни просочилися й у ті підручники, що виготовлялися для шкіл північних штатів, тож це сприяло поширенню «романтизованої та вибіленої» південної версії історії (Miller C., 2020). Наприклад, поневолені люди зображувалися щасливими й задоволеними (Bohan C., 2021). Дослідження підтверджує версію про те, що більшість американців як на Півночі, так і на Півдні США, ймовірно, вивчала «романтичну» версію Громадянської війни. Як зазначив інший американський історик (Девід Блайт, відомий дослідник афроамериканської історії), нація була готова пожертвувати своєю історичною пам'яттю заради примирення (Miller C., 2020). На думку дослідників, така «вибілена» історія пояснює, чому по всій країні було споруджено понад 700 пам'ятників Конфедерації — не лише в південних містах, а й в інших регіонах (Bohan C., 2020. P. 22).

Підручники початку XX ст. продовжили започатковану традицію замовчувати чи применшувати тематику рабства та інших травматичних подій американської історії. Підручник «Американська історія» авторства Девіда Маззі, виданий вперше у 1911 р., став стандартним текстом і домінував у викладанні історії до 1950-х років. Цей підручник поширював версію минулого Америки, в якій переважно білі чоловіки-протестанти творили історію. Зазначимо, що у 1960-х роках книга Д. Маззі вже викликала презирство у лібералів, які зневажали його «відвертий» расизм і патерналізм (Lindley R., 2010).

Втім, питання рабства були не єдиними, що викликали дискусії відносно підходів щодо висвітлення історії США та шкільних підручників. Так, існували й проблеми різних інтерпретацій історії авторами, які належали до різних конфесій. Наприклад, американські католики скаржилися на образи проти них та їхньої віри в підручниках, які використовуються в державних школах. Тому католицькі педагоги почали писати власні підручники, в яких протестантські герої колоніальної Нової Англії зазнавали жорсткої критики, чим, у свою чергу, були невдоволені автори протестантської версії історії США (Moreau J., 2005).

Американський історик Брюс В. Дірстайн у своєму нарисі з приводу дискусій щодо підходів до інтерпретації історії США звертає увагу на те, що під час та після Першої світової війни дебати також точилися навколо питання, чи варто підкреслювати зв'язки з Великою Британією, воєнним союзником, аби на тлі цього не принижувати роль американських героїв та власні національні цінності (Dearsteyne B., 2022). Так, в американській пресі з 1921 р. розпочалася дискусія про те,

що американські шкільні підручники зневажають героїв революції та возвеличують англійців, а натомість вони мають прославляти незалежність і досягнення Америки та вчити молодих людей пишатися своєю країною. Згодом до преси у цих питаннях долучилися й політики. У 1920-х роках була започаткована ревізія підручників, спрямована на вилучення матеріалів, які можуть викликати політичні, расові чи релігійні суперечки, непорозуміння чи ненависть (Dearstyne B., 2022).

Водночас на Півдні домінуючою залишалася версія історії, покликана мінімізувати центральну роль рабства як причини Громадянської війни, пропагувати мету діяльності Конфедерації як героїчну, прославляти Ку-клукс-клан та зображувати білий Південь як жертву (Huffman G., 2019). До того ж поширеною була тактика звести до мінімуму аморальність рабства, прирівнявши чорних поневоленних до білих слуг, з-поміж яких переважну більшість складали ті, хто відпрацьовував борг за трансатлантичний переїзд. Суперечки навколо підручників спонукали й інші групи, крім афроамериканців, вимагати більше інформації про вплив на історію Америки своїх національностей, зокрема голландців, німців, ірландців та італійців (Dearstyne B., 2022).

Традиційні для Півдня США інтерпретації американської історії, що виправдовували рабство, використовувалися у південних штатах до 1970-х років. Стан рабів характеризувався як щасливий (Becker S., 2019), бо «поневолені люди були щасливі, що перебували у Вірджинії, і їм було краще, ніж вони були б в Африці» (Huffman G., 2019). Автори деяких підручників з історії стверджували, що рабство було необхідним не тільки для економіки Півдня, а й для самої південної культури (Там само).

Дискусії про різні версії «історій» відновилися в умовах масових рухів 1960-х років, коли активно обговорювалося питання висвітлення минулого окремих соціальних та етнічних груп, історія яких ігнорувалася раніше, маючи, навпаки, бути залученою до наративів загальнонаціональної історії. Поширеним став заклик до створення мультикультурних підручників і відмови від традиційних інтерпретацій американської історії, що трактували Сполучені Штати як суспільство виключно білого середнього класу. Одним із засобів повернути увагу до цієї проблематики стали звіти різних громадських організацій та рухів (наприклад, The National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) (Національна асоціація сприяння розвитку кольорового населення)) про моніторинг шкільних підручників на наявність расових упереджень (Lindley R., 2010).

Як зазначала Френсіс Фіцджеральд у своїй роботі, присвяченій змінам в інтерпретаціях американської історії в підручниках і політиці їхнього

видання, з 1960-х років виникла нова форма історії, в якій раса, етнічна приналежність, клас і стать стали основними сферами дослідження, що спричинило найдраматичніше переписування історії, що будь-коли відбувалося в Америці. Врешті-решт видавці були змушені представити різноманітні перспективи багаторасового, мультикультурного суспільства, що складається з різних етнічних груп і рас, кожна зі своєю історією, досягненнями та героями (Lindley R., 2010).

Американський дослідник Джозеф Моро у роботі, присвяченій конфліктам навколо підручників з історії США, зазначив, що єдина національна історія множилася у версіях для афроамериканців, латиноамериканців, жінок, представників нетрадиційної сексуальної орієнтації тощо (Moreau J., 2004. P. 2). З одного боку, це руйнувало стару традицію, яка намагалася створити єдиний, хоча і спрощений образ американської історії. З іншого, це породжувало подальші дискусії.

З 1994 р. обговорення інтерпретації історії у шкільній освіті та підручниках відновилися через публікацію національних стандартів історії США. Національному центру історії в школах (Каліфорнійський університет в Лос-Анджелесі) було доручено розробити стандарти щодо викладання всесвітньої історії та історії Америки у школах США. Як зазначили виконавці проекту з підготовки стандартів, без історії суспільство не має спільної пам'яті про те, де воно було, які його основні цінності або які рішення в минулому пояснюють теперішні обставини¹. Ще до офіційної публікації стандартів розгорнулася дискусія про те, що не треба переглядати американську історію, а варто залишати її виклад традиційною та «святковою/урочистою». У цілому обговорення цих стандартів відбувалося в контексті так званих «культурних війн», що мали місце у США з 1990-х років.

Однак подальші дискусії вже стосувалися того, як краще вчителям презентувати матеріал уроків на складні та травматичні теми, такі як досвід американських індіанців, рабство та расові відносини. Втім, можливість змінювати підручники та друкувати різні матеріали для різних штатів залишилася американською традицією. Так, у деяких штатах відмовляються від прийнятих стандартів, продовжуючи поширювати через підручники власну версію історії США. Наприклад, у Техасі акцентують увагу на вивченні християнської спадщини, американської винятковості та водночас відступають від викладання мультикультурної та соціальної історії (Lindley R., 2010).

¹ History Standards. Significance of History for the Educated Citizen. Preface. 1996 *UCLA History. Public History Initiative*. URL: <https://phi.history.ucla.edu/nchs/preface/significance-history-educated-citizen/>

Наданий огляд дискусій щодо інтерпретації власної національної та мультикультурної історії США окреслив лише деякі сюжети. Ця проблема потребує подальшого дослідження, втім, можемо зробити певні узагальнення. Ознайомлення з історією американських підручників з історії дає змогу зрозуміти, що проблеми рабства, колоніального минулого, дискримінації певних груп населення США тощо складають ядро історичних травм, бажання замовчувати, що істотно вплинуло на традиційні підходи до інтерпретації американської історії в США.

Процес подолання згаданих травм зрушив на межі ХХ та ХХІ ст., доказом чого було ухвалення на державному рівні меморіального закону в 2009 р. Конгрес США прийняв «Спільну резолюцію, що визнає тривалу історію офіційних пограбувань і непродуманої політики федерального уряду щодо індіанських племен і просить вибачення перед усіма корінними народами від імені Сполучених Штатів»². Іншим прикладом примирення з минулим стала перша в історії США репатріація останків тіл представників корінних племен, похованих у школі Карлайла, розпочата армією у 2016 р. На 2021 р. вже проведено 4 етапи репатріації (Carlisle Repatriation, 2021). Тож поступово зміст терміна «історична травма» був екстрапольований на травматичний досвід всіх спільнот, що зазнали впливу структурного насильства, як-от колоніалізму, рабства та сегрегації, зокрема афроамериканської спільноти.

Найбільше увагу вчених, які досліджують сприйняття та подолання історичних колективних травм у Сполучених Штатах, привертає вивчення травматичного досвіду афроамериканських спільнот. Доцентом Школи соціальної роботи Університету штату Портленд Джой ДеГруї була розроблена концепція Посттравматичного рабського синдрому (ПРС), спрямована на вивчення цього досвіду. Авторка визначає ПРС як наслідок «кількасотлітнього рабства, інституційного расизму та гноблення», що призвело до адаптивної поведінки, яка має як позитивні, так і негативні варіанти, що продовжують відображатися на поведінці та переконаннях афроамериканців (DeGruy J., 2005. P. 162). Дослідники наголошують, що для американського суспільства «історична травма» все частіше виступає публічним нарративом як для корінних американців, так і для афроамериканських спільнот (Mohatt N., 2014. P. 131). Відповідно актуалізація травматичного досвіду та публічна артикуляція трагічних

сторінок історії слугує для згаданих спільнот одним зі способів подолання травми. Механізмом останнього виступають ініціативи та пропозиції до більшої інклюзивності панівного історичного нарративу шляхом включення ширшого обсягу історій вищезазначених спільнот у загальне тло американської історії.

Меншою мірою поняття «історична травма» розповсюджується на дослідження інших меншин та спільнот, наприклад щодо американців японського походження, ветеранів війн тощо. Це напряму пов'язано як зі способами передачі історичної травми (між поколіннями), так й із засобами та подіями, які до цих травм призвели (колоніалізм та структурне насильство). Серед основних причин травми можна виділити так звану «велику подію», до прикладу — акт фізичного геноциду корінного населення Америки (Avalos N., 2021). Ще однією складовою є кількасотлітній вплив структурного насильства (Kirmayer L., 2014. P. 300). Згадані причини виступають прямим наслідком колоніалізму та складають «колоніальну травму».

Вкрай важливим також є і соціальний фактор у передачі історичної травми між поколіннями. Наведемо важливий висновок дослідниці Наталі Авалос про те, що «історична травма є не лише результатом історичних актів геноциду, але й активно посилюється формами структурного насильства, що тривають» (Avalos N., 2021. P. 497). Це стосується й афроамериканців, позаяк передача історичної травми між поколіннями на прикладі афроамериканської спільноти здійснювалась через вплив структурного расизму та рабства. Таким чином, травматичний досвід закарбовується як фізично через нервову систему, так і соціально. Це можна простежити на прикладі сімейної травми та навчання дитини поводженню з поліцією, що пов'язано з випадками вбивства афроамериканців поліцейськими. Як зазначає американський фахівець з поведінкових наук професор університету Каліфорнії Деніз Херд, ці випадки виходять далеко за межі «людей і місць, безпосередньо залучених до цих інцидентів, впливаючи на афроамериканців, навіть не пов'язаних з цими подіями» (Herd D., 2020. P. 1053). Тобто такий досвід може бути травматичним не тільки для учасників та свідків, а й для представників спільноти загалом.

Отже, результатом наукового інтересу в сучасному американському суспільстві стало формування академічних понять щодо означення травматичного досвіду різних спільнот американського суспільства, зокрема афроамериканської та корінної американської. Щодо досвіду корінних американців відзначаємо існування понять «історично невіршеного горя» та «рани душі». Для афроамериканської спільноти актуальним є термін «Посттравматичний рабський синдром»

² US Senate. A joint resolution to acknowledge a long history of official depredations and ill-conceived policies by the Federal Government regarding Indian tribes and offer an apology to all Native Peoples on behalf of the United States. 2009. URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/senate-joint-resolution/14/text>

(ПРС). Серед загальних понять, чинних для представників різноманітних частин суспільства, відзначаємо термін «історична травма», «культурна травма», «колективна травма» та «міжгенераційна травма». Також вбачаємо глибокий вплив травми на колективне минуле вищезгаданих спільнот та їхню історичну пам'ять, що формує певні відмінності в сприйнятті спільної історії та вимагає трансформації традиційних історичних наративів.

Як зазначено вище, тяглий ефект історичної травми у суспільстві може актуалізувати ті чи інші історичні факти й події, активізуючи спроби переосмислення відповідних епізодів історії. У США прикладом можуть слугувати події 2019 р. та початок суспільного обговорення нової теми, пов'язаної з точкою відліку в історії заснування Америки. Так, рушієм змін у питанні оцінок минулого США став «Проект 1619», серед основних ідей якого був заклик до переосмислення історії походження США, який пропонується пов'язувати з подіями 1619 р., а саме з датою прибуття перших поневолених африканців, що як спільнота відіграли важливу роль в історії США (Трюхан Д., 2023. С. 125). Безперечно, вплив «Проекту 1619» та інших альтернативних панівних версій історії ініціатив потребують подальших досліджень.

Отже, можемо констатувати, що історичні травми мають вплив на колективну пам'ять і формування тієї чи іншої версії власної історії. Травматичні події історії США в цілому та окремих його спільнот зокрема істотно вплинули на інтерпретації національної історії. Рабство, колоніалізм, порушення прав корінного населення сучасних США — це неповний перелік тих подій, які відклалися у колективній пам'яті мультикультурного американського суспільства та відбилися в традиційних інтерпретаціях історії та її висвітленні у шкільних підручниках. Еволюція традиційних підходів — від замовчування проблемних питань до відкритого обговорення їх у суспільстві (нехай не завжди мирного та конструктивного) — є проявом усвідомлення історичними травмами та колективною роботою над ними, що сприяє консолідації, а не розмежуванню американського суспільства.

Подальше дослідження цієї проблематики, наприклад вивчення позаакадемічних проєктів та ініціатив у галузі історії, розгортання меморіального законодавства на загальнонаціональному та регіональному рівнях у США, дасть змогу не тільки краще зрозуміти особливості розвитку американського суспільства, а й здобути певні уроки для України.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Братко М. Система освіти США: структура, традиції, система управління, особливості вищої освіти. *Освітній дискурс*. 2017. № 3–4 (18–19). С. 252–268. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/478/388>.
- Ельбрехт О. Історія шкільного підручника США. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2018. № 3. С. 199–206. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2018-PP-3-199-206>.
- Киридон А. Студії пам'яті в просторі сучасного гуманітарного знання. *Міждисциплінарні гуманітарні студії. Серія: Історичні науки*. 2017. № 3. С. 195–206. URL: http://resource.history.org.ua/publ/mgumstud_2017_3_15.
- Киридон А. Студії пам'яті у сучасній гуманітаристиці: історія становлення. *Український історичний журнал*. 2017. № 4. С. 150–161. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/130810/11-Kurydon.pdf?sequence=1>.
- Огієнко О. Освіта корінних народів у США і Канаді: історія і сучасні реалії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 5 (89). С. 46–57. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7559/1/Ohienko_Osvita_korinnykh_narodiv.pdf.
- Покляцька В. Протистояння СРСР та США у 1946–1979 рр.: засоби формування «образу ворога». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2014. № 2. С. 158–164. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7613/1/Pokliatska.pdf>.
- Трюхан Д. «Проект 1619» як спроба перегляду «історії походження» США. «США: політика, суспільство, культура — 2023»: тези Всеукраїнської наукової конференції, Київ: КНУ імені Тараса Шевченка. 2023. С.124–128. URL: https://for.history.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2023/03/3бїрник_тез_конференції_США_2023.pdf.
- Avalos N. What does It Mean to Heal from Historical Trauma? *AMA Journal of Ethics*. Vol. 23. № 6. 2021. 494–498 pp.
- Beard C. A., & Bagley W. C. *A First Book in American History*. New York, The Macmillan company. [Pdf] 1920. Retrieved from the Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/item/20019767/>
- Becker S. 1957 Textbook-Fake News. *Old Town Crier*. 2019. 1 September. URL: <https://oldtowncrier.com/2019/09/01/1957-textbook-fake-news/>

- Blakemore E. A Century of Trauma at U.S. Boarding Schools for Native American Children. *National Geographic*. 9 July 2021. URL: <https://www.nationalgeographic.com/history/article/a-century-of-trauma-at-boarding-schools-for-native-american-children-in-the-united-states>
- Bohan C. Rewriting History. Interview by Jennifer Rainey Marquez. *Georgia State University Research Magazine*. 2021. URL: <https://news.gsu.edu/research-magazine/rewriting-history-civil-war-textbooks>
- Bohan C. H.; Bradshaw L. Y., & Morris W. H. “The Mint Julep Consensus: An Analysis of Late 19th Century Southern and Northern Textbooks and Their Impact on the History Curriculum”. *Educational Policy Studies Faculty Publications*. 36. 2020. P. 1–31. URL: https://scholarworks.gsu.edu/eps_facpub/36
- Brave Heart M. Y., Chase J., Elkins J., & Altschul Deborah B. Historical Trauma among Indigenous Peoples of the Americas: Concepts, Research, and Clinical Considerations. *Journal of Psychoactive Drugs*. Vol. 43. № 4. 2011.
- Brave Heart M. Y., & DeBruyn L. M. The American Indian Holocaust: Healing historical unresolved grief. *American Indian and Alaska Native Mental Health Research*. Vol. 8. № 2. 1998
- Carleton D. Old Deluder Satan Act of 1647 (1647). *The Free Speech Center*. Middle Tennessee State University. January 1, 2009. URL: <https://firstamendment.mtsu.edu/article/old-deluder-satan-act-of-1647-1647/>
- Carlisle Repatriation. (2021) *The National Native American Boarding School Healing Coalition*. URL: <https://boardingschoolhealing.org/advocacy/carlisle-repatriation/>
- Dearstyne B. W. Lessons from the History Textbook Wars of the 1920s. *History News Network*. 2022, 10 February. URL: <https://historynewsnetwork.org/article/182475>
- DeGruy J. Post Traumatic Slave Syndrome: America’s legacy of enduring injury and healing. *Uptone Press*. 2005. p. 162.
- Duran E, & Duran B. Native American Postcolonial Psychology. *State University of New York Press*. 1995. p. 20.
- Evans-Campbell T. Historical Trauma in American Indian/Native Alaska communities: A multilevel framework for exploring impacts on individuals, families, and communities. *Journal of Interpersonal Violence*. Vol. 23. № 3. 2008. p. 320
- Haslam N. How We Became a Country where Bad Hair Days and Campaign Signs Cause “trauma”. *The Washington Post*. 12 August 2016. URL: <https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2016/08/12/when-bad-hair-days-and-campaign-signs-cause-trauma-the-concept-has-gone-too-far/>
- Herd. D. Cycles of Threat: Graham V. Connor, police violence, and African American health inequities. *Boston University Law Review*. 2020. Vol. 100. № 3. p. 1053.
- Huffman G. Twisted Sources: How Confederate Propaganda Ended up in the South’s Schoolbooks. *Facing South online magazine*. 2019. 10 April. URL: <https://www.facingsouth.org/2019/04/twisted-sources-how-confederate-propaganda-ended-souths-schoolbooks>
- Kirmayer L. J., Gone J.P., & Moses J. Rethinking Historical Trauma. *Transcultural Psychiatry*. Vol. 51. № 3. 2014. p. 300.
- Lindley R. Textbooks and History Standards: An Historical Overview. *History News Network*. 31 August. 2010. URL: <https://historynewsnetwork.org/article/130766>
- Martinez M. J., & Kawam E. Historical Trauma and Social Work: What You Need To Know. *The New Social Worker Magazine*. 2018. URL: <https://www.socialworker.com/feature-articles/practice/historical-trauma-and-social-work-what-you-need-to-know/>
- Miller C. “Mint Julep” History Books Influence Northern Depictions of Historical Events. *Georgia State News Hub*. June 23, 2020. URL: <https://news.gsu.edu/2020/06/23/mint-julep-history-books-influence-northern-depictions-of-historical-events/>
- Mohatt N. V., Thompson A. B., Thai N. D., & Tebes J. K. Historical Trauma as Public Narrative: A conceptual review of how history impacts present-day health. *Social Science Medicine*. 2014. Vol. 106. p. 131.
- Moreau J. Schoolbook Nation: Conflicts over American History Textbooks from the Civil War to the Present. *University of Michigan Press*, 2004. URL: https://books.google.com.ec/books?id=1h2lrlc3LaYC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Moreau J. (2005) The American Textbook Wars: The Revised Edition. *History News Network* 2005. URL: <https://hnn.us/articles/11778.html>
- Trauma. *Google Trends*. URL: <https://trends.google.com/trends/explore?date=all&geo=US&q=trauma>

REFERENCES

- Avalos, N. (2021). What does It Mean to Heal from Historical Trauma? *AMA Journal of Ethics*, 23(6), 494–498 [in English].
DOI: 10.1001/amajethics.2021.494
- Beard, C. A. & Bagley, W. C. (1920). *A First Book in American History*. New York, Macmillan, Library of Congress [in English].
<https://www.loc.gov/item/20019767/>

- Becker, S. (1 September, 2019). 1957 Textbook-Fake News. *Old Town Crier*. [in English].
<https://oldtowncrier.com/2019/09/01/1957-textbook-fake-news/>
- Blakemore, E. (2021, July 9). A Century of Trauma at U.S. Boarding Schools for Native American Children. *National Geographic* [in English].
<https://www.nationalgeographic.com/history/article/a-century-of-trauma-at-boarding-schools-for-native-american-children-in-the-united-states>
- Bohan, C. (2021) Rewriting History. Interview by Jennifer Rainey Marquez. *Georgia State University Research Magazine* [in English].
<https://news.gsu.edu/research-magazine/rewriting-history-civil-war-textbooks>
- Bohan, C. H.; Bradshaw L. Y., & Morris W. H. (2020). “The Mint Julep Consensus: An Analysis of Late 19th Century Southern and Northern Textbooks and Their Impact on the History Curriculum”. *Educational Policy Studies Faculty Publications*, 36, pp. 1–31 [in English].
https://scholarworks.gsu.edu/eps_facpub/36
- Bratko, M. (2017). Systema osvity SShA: struktura, tradytsii, systema upravlinnia, osoblyvosti vyshchoi osvity. *Osvitnii dyskurs*, 3–4, 252–268 [in English].
<https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/478/388>
- Brave Heart, M. Y., Chase, J., Elkins, J. & Altschul, Deborah B. (2011). Historical Trauma among Indigenous Peoples of the Americas: Concepts, Research, and Clinical Considerations. *Journal of Psychoactive Drugs*, 43(4), p. 283 [in English].
 DOI: 10.1080/02791072.2011.628913
- Brave Heart, M. Y. & DeBruyn, L. M. (1998). The American Indian Holocaust: Healing historical unresolved grief. *American Indian and Alaska Native Mental Health Research*, 8(2) [in English].
- Carleton, D. (January 1, 2009). Old Deluder Satan Act of 1647 (1647). The Free Speech Center. Middle Tennessee State University [in English].
<https://firstamendment.mtsu.edu/article/old-deluder-satan-act-of-1647-1647/>
- Carlisle Repatriation. The National Native American Boarding School Healing Coalition [in English].
<https://boardingschoolhealing.org/advocacy/carlisle-repatriation/>
- Dearstyne, B. W. (2022, February 20) Lessons from the History Textbook Wars of the 1920s. *History News Network* [in English].
<https://historynewsnetwork.org/article/182475>
- DeGruy, J. (2005). Post Traumatic Slave Syndrome: America’s legacy of enduring injury and healing. Uptone Press [in English].
- Duran, E. & Duran, B. (1995). *Native American Postcolonial Psychology*. State University of New York Press, 20 [in English].
- Elbrekht, O. (2018). Istoriiia shkilnoho pidruchnyka SShA. Nizhyn, *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia*, 3, 199–206 [in Ukrainian].
<https://doi.org/10.31654/2663-4902-2018-PP-3-199-206>
- Evans-Campbell, T. (2008). Historical Trauma in American Indian/Native Alaska Communities: A multilevel framework for exploring impacts on individuals, families, and communities. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(3) [in English].
 DOI: 10.1177/0886260507312290
- Haslam, N. (2016, August 12). How We Became a Country where Bad Hair Days and Campaign Signs Cause “trauma”. *The Washington Post* [in English].
<https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2016/08/12/when-bad-hair-days-and-campaign-signs-cause-trauma-the-concept-has-gone-too-far/>
- Herd, D. (2020). Cycles of Threat: Graham V. Connor, police violence, and African American health inequities. *Boston University Law Review*, 100(3) [in English].
- Huffman, G. (2019, April 10). Twisted Sources: How Confederate propaganda ended up in the South’s schoolbooks. *Facing South online magazine* [in English].
<https://www.facingsouth.org/2019/04/twisted-sources-how-confederate-propaganda-ended-souths-schoolbooks>
- Kirmayer, J., Gone, J. P. & Moses, J. (2014). Rethinking Historical Trauma. *Transcultural Psychiatry*, 51(3), p. 300 [in English].
 DOI: 10.1177/1363461514536358
- Kyrydon, A. (2017) Studii pamiaty u suchasnyy humanitarystytsi: istoriia stanovlennia. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal — Ukrainian Historical Journal*, (4), 150–161 [in Ukrainian].
<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/130810/11-Kyrydon.pdf?sequence=1>
- Kyrydon, A. (2017). Studii pamiaty v prostori suchasnoho humanitarnoho znannia. *Mizhdystyplinarni humanitarni studii*, 3, 195–206 [in Ukrainian].
http://resource.history.org.ua/publ/mgumstud_2017_3_15

- Lindley, R. (2010). Textbooks and History Standards: An Historical Overview. *History News Network*, 31 August [in English].
<https://historynewsnetwork.org/article/130766>
- Martinez, M. J. & Kawam, E. (2018). Historical Trauma and Social Work: What You Need To Know. *The New Social Worker Magazine* [in English].
<https://www.socialworker.com/feature-articles/practice/historical-trauma-and-social-work-what-you-need-to-know/>
- Miller, C. (2020, June 23). "Mint Julep" History Books Influence Northern Depictions of Historical Events. Georgia State News Hub [in English].
<https://news.gsu.edu/2020/06/23/mint-julep-history-books-influence-northern-depictions-of-historical-events/>
- Mohatt, N. V., Thompson, A. B., Thai, N. D. & Tebes, J. K. (2014). Historical Trauma as Public Narrative: A conceptual review of how history impacts present-day health. *Social Science Medicine* (1982), 106 [in English].
 10.1016/j.socscimed.2014.01.043
- Moreau, J. (2004). Schoolbook Nation: Conflicts over American History Textbooks from the Civil War to the Present. University of Michigan Press, 408 p. [in English].
https://books.google.com.ec/books?id=1h2lrlc3LaYC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Moreau, J. (2005). The American Textbook Wars: The Revised Edition. *History News Network* [in English].
<https://hnn.us/articles/11778.html>
- Ohiienko, O. (2019). Osvita korinnykh narodiv u SSHA i Kanadi: istoriia i suchasni realii. [Education of Native Peoples in the USA and Canada: History and current realities]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 5 (89), 46–57 [in Ukrainian].
https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7559/1/Ohiienko_Osvita_korinnykh_narodiv.pdf
- Pokliatska, V. (2014). Protystoiannia SRSR ta SSHA u 1946–1979 rr.: zasoby formuvannia «obrazu voroha». *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*, 2, 158–164 [in Ukrainian].
<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7613/1/Pokliatska.pdf>
- Trauma. (2023). Poshukovi termin trauma u SSHA vid 2004 do 2023. Google Trends [in Ukrainian].
<https://trends.google.com/trends/explore?date=all&geo=US&q=trauma>
- Triukhan, D. (2023). «Proiekt 1619» yak sproba perehliadu «istorii pokhodzhennia» SSHA. Abstracts of Papers: «SSHА: polityka, suspilstvo, kultura — 2023» (pp. 124–128) [in Ukrainian].
bit.ly/3rS5LXv

Дата надходження статті до редакції: 10.10.2023 р.

Creative Commons Licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

*Електронне наукове видання
Scientific e-publication*

Київські історичні студії

Kyiv Historical Studies

2023, № 2 (17)

Електронний науковий журнал
Scholarly e-journal

Науково-методичний центр видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*
Над виданням працювали *Л.В. Потравка, О.А. Марюхненко, Л.Ю. Столітня,*
Т.В. Нестерова, Н.В. Клименко

Підписано до опублікування на вебсайті видання 22.12.2023

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.